

7. Козюбра М. Загальнотеоретичне правознавство: стан та перспективи. *Право України*. 2010. № 1. С. 32–43.

8. Косович В. Сучасна загальна теорія права та держави: тенденції розвитку. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2020. Вип. 70. С. 3–9. doi: <http://dx.doi.org/10.30970/vla.2020.70.003>

9. Козюбра М. І. Загальнотеоретичне правознавство в умовах сучасних глобалізаційних трансформацій. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2017. Т. 193. С. 3–11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NaUKMAun_2017_193_3

10. Кривицький Ю. В. Правова реформа: теоретико-прикладні виміри актуалізації проблеми. *Часопис Київського університету права*. 2018. № 3. С. 37–41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2018_3_9

*Назаренко Ольга Анатоліївна,
старший викладач кафедри теорії
держави та права Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук*

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Традиційно громадянське суспільство у більшості випадків, як у вітчизняному, так і у зарубіжному суспільствознавстві, розглядається з позицій політології та юриспруденції. У даному випадку необхідно звернути увагу саме на теоретико-правовий аспект його характеристики. Громадянське суспільство є одним з ключових понять для юридичної науки та багато в чому пояснює витоки, характер та особливості певної політичної системи, поведінку суспільних груп, динаміку, а також спрямованість політичних процесів та інтересів. Без теоретико-правового осмислення поняття громадянського суспільства неможливо забезпечити його високоефективну практичну функціональність. Саме тому актуальність його дослідження з теоретичної точки зору не викликає сумнівів. Загалом розвиток громадянського суспільства активізує демократичні засади політичного життя, сприяє вирішенню соціальних суперечностей і протистоянь. Разом

з тим впливає на зниження рівня конфліктності та напруженості в самій державі, що може зумовлювати політичну та правову нестабільність.

З огляду на окреслену теоретичну та практичну значимість необхідно звернутись до наукових підходів визначення поняття «громадянське суспільство», яке на думку Н.Я. Дубас варто розглядати як систему суспільних відносин, що спрямовані на мобілізацію та захист суспільством і його представниками, як колективними, так і індивідуальними, свої легітимних прав та інтересів у всіх сферах державного та суспільного життя [1, с. 19]. Загалом, у сучасній науковій літературі громадянське суспільство розглядається як соціальний простір самостійно організованих об'єднань та громад, який стрімко розвивається і потенціал якого дозволяє створити потужну структуру, яка буде незалежною від держави. При цьому державні інститути повинні виконувати службову роль, законодавчі функції, забезпечувати правові рамки для вирішення соціальних конфліктів, а також захищати суспільства від тиранії та нерівності [2, с. 6–9]. Також, варто погодитись з думкою В.В. Горленко, який зазначає, що громадянське суспільство є рівнем на якому має відбуватись зміцнення демократії, поряд з інституціями влади, культурою та ідеологією [3, с. 221]. Його розвиток має особливе значення для розбудови демократичних засад політичної системи, яка буде підтримувати та захищати права та свободи громадян.

Важливо також підкреслити характерні для громадянського суспільства ознаки, які на думку А.М. Колодія можна узагальнити та звести до трьох найбільш важливих, а саме стверджувати, що для нього є притаманними: 1) демократичність; 2) урегульованість соціально справедливим правом; 3) соціальною спрямованістю [4, с. 13]. Властивим для громадянського суспільства є прагнення його учасників до самовираження та можливості самореалізації шляхом участі у різного роду об'єднаннях (благодійних, релігійних, молодіжних, спортивних), партіях та рухах. Так, перелічені види організацій можна доповнити органами місцевого самоврядування, профспілками, засобами масової інформації та іншими представниками, які відображають собою його структурне наповнення.

Саме тому, про деякі з них доцільно згадати окремо. Зокрема, В. Ковальчук та С. Іщук вважають, що, з одного боку, ступінь захищеності прав та свобод людини і громадянина, а з

другого – легітимність самої державної влади залежать від рівня правового забезпечення функціонування інститутів громадянського суспільства, зокрема громадських організацій [5, с. 25–26]. Особливу суспільну роль відіграють політичні партії, які як зазначають М. Примуш і Т. Нагорняк в сучасних умовах політичного оновлення постають як провідні інституційні засоби політичної участі, посередництва між державою і суспільством, що ідентифікують, формують, відбирають та зосереджують інтереси великих соціальних груп у сфері політичної діяльності, які є призначеними як для держави, так і виборців [6, с. 19]. Політичні партії відрізняються від інших видів громадських об'єднань своєю владною зацікавленістю. Особливим представником громадянського суспільства є місцеве самоврядування, яке Л.А. Сидорчук розглядає як специфічний рівень влади, вбачаючи в ньому не тільки сферу суспільної активності населення, а й його самостійність. Учасники місцевої самоорганізації самостійно визначають організаційні форми здійснення такої влади у межах чинного законодавства [7, с. 15]. Значення місцевого самоврядування зростає в умовах розбудови політичної системи суспільства, що забезпечуватиме його відповідність загальнонародським потребам, інтересам та ідеалам. Особливе місце в сучасному розвитку громадянського суспільства посідають професійні спілки. Так, О.Л. Тупиця вважає, що найважливішим чинником гарантування трудових відносин та основою захисту трудових прав є безпосередньо профспілкові права. Оскільки вони, вступаючи з владою власника у протиріччя, довільно розпоряджаються робочою силою, здійснюють управління виробництвом і капіталами підприємств, визначають умови праці. Таким чином, наймані працівники отримують можливість самостійно захищати і відстоювати свої права [8, с. 37]. Профспілки відіграють важливу демократичну роль у житті суспільства, відстоюючи право на належні умови професійної діяльності громадян. Кожен з зазначених вище суб'єктів має свій власний характер та інтерес, а також спрямований на втілення всіх можливостей щодо їх реалізації.

Отже, підсумовуючи всі висвітлені питання, варто зазначити про те, що кожен з представлених суб'єктів має свою неповторну значимість для сучасної політичної системи суспільства. На сьогоднішній день громадянське суспільство відображає собою політичні гарантії реалізації прав і свобод

громадян, а також підтримується вимогами законності та справедливості. Дотримання правових принципів завжди має забезпечувати сприятливий вплив на дотримання правопорядку в соціумі. Існування правових норм дає змогу регулювати поведінку та діяльність всіх суб'єктів політики, а також звичайних громадян, які є безпосередніми учасниками політичного життя. Разом з тим, держава і громадянське суспільство знаходяться у тісному взаємозв'язку, а також доповнюють одне одного. Сприяють формуванню правосвідомості, правової культури, менталітету народу, стану законодавства, розвитку та удосконаленню ідеї в галузі охорони прав людини. Громадянське суспільство представляє політико-правовий світогляд народу, характеризується наступністю, еволюційністю, сприяє зміцненню європейської, а також світової правової та демократичної думки.

Список використаних джерел

1. Дубас Н. Я. Поняття громадянського суспільства. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2011. № 4. С. 13–20.

2. Гетьман Е. А. Сучасні теоретико-правові концепції громадянського суспільства. *Юрист України*. 2011. № 3 (16). С. 5–9.

3. Горленко В.В. Формування сучасного громадянського суспільства в Україні: особливості впливу держави. *Вчені записки ТНУ імені В.І.Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2019. Том 30 (69). № 4. С. 221–226.

4. Колодій А. М. Громадянське суспільство та права держава: проблеми та шляхи розбудови. *Право України*. 2010. № 7. С. 12–17.

5. Ковальчук В., Ішук С. Проблеми становлення правових основ інститутів громадянського суспільства в контексті прийняття Закону України «Про громадські об'єднання». *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 3 (70). С. 24–33.

6. Богашева Н. В., Нагорняк Т. До питання про визначення політичної партії. *Держава і право*. 2010. Вип. 50. С. 219–231.

7. Сидорчук Л. А. Місцеве самоврядування у сфері забезпечення правопорядку: (національний та міжнародний досвід): монографія / За заг. ред. О. М. Бандурки. Київ: КиМУ, 2009. 220 с.

8. Тупиця О. Правові засади політичного статусу профспілок в сучасній Україні. *Право України*. 2008. № 7. С. 35–39.